

AVIFAUNA SEDIMENTAČNÍ NÁDRŽE ZÁVODU VCHZ PARDUBICE – SEMTÍN

Vladimír Lemberk

Úvod

Působení člověka na současnou krajinu lze v mnohých případech charakterizovat jako negativní. Našli bychom jistě celou řadu nepříznivých důsledků lidské činnosti a zásahů do ekologické rovnováhy krajiny.

Na druhé straně ovšem můžeme pozorovat, že některé nově vzniklé umělé biotopy jsou záhy osídlovány celou řadou organismů. Pro některé druhy se stávají téměř stejně atraktivními, jako jejich přirozená stanoviště. Tento fakt navíc podtrhuje skutečnost, že v těchto uměle vytvořených podmínkách uvedené druhy nacházejí dostatek potravy, jejich počty nejsou eliminovány predátory a často ani konkurencí jiných druhů.

Nelze se však domnívat, že tyto změny v krajině, byť vedou ke vzniku živočišny vyhledávaného biotopu, jsou jevem pozitivním. V každém případě se jedná o násilný zásah do ekologické rovnováhy krajiny a její stability.

Flatí to v plné míře i o sedimentační nádrži (popílkovišti) závodu VCHZ Synthesia Pardubice – Semtín, která slouží k ukládání popílku, vzniklého při spalování uhlí v teplárně závodu. Vodní plocha, která tu v souvislosti s usazováním kalů vznikla, je po celém obvodu lemována mělčinami a částečně i rákosinami. Je proto často vyhledávána ptáky jednak k hnízdění, především však slouží jako zimoviště vodních druhů ptáků (vodní plocha díky přítoku teplé vody většinou nezamrzá) a jako zastávka protahujících ptáků.

Složení avifauny tohoto neobvyklého biotopu během let 1976-1987 jsem se pokusil zachytit v předložené práci. Vycházel jsem přitom ze svých dvanáctiletých pozorování ptáků tohoto území.

Je mi milou povinností poděkovat na tomto místě ing. Miloelavu Hříbkovi za laskavé sdělení svých pozorování z tohoto území, a JUDr. Františku Obhlídalovi za dlouhodobé vedení při ornitologickém výzkumu.

Materiál a metodika

Odpadní sedimentační nádrž závodu VCHZ Synthetia Pardubice - Semtín se nachází na pravém břehu Labe asi 500 metrů západně od Rosic nad Labem a asi 200 metrů jižně od závodu. Výstavba nádrže byla zahájena v roce 1969 a dokončena 30.9.1971. Poplávky je ohraničeno asi 15 metrů vysokou sypanou hrází, na níž vede po celém obvodu odstručovací potrubí teplárny.

Sedimentační nádrž je vlastně umístěna na ostrově, který vznikl proražením nového řečiště Labe mezi obcemi Rosice n.L. a Srnojedy. Je tedy ze strany severní a západní lemována původním řečištěm Labe (dnes slepým ramenem) a ze strany jižní nově vytvořeným tokem Labe. Z východu se k nádrži přibližuje obhospodávané pole a zbytky původní lužní vegetace.

Plocha nádrže je asi z jedné třetiny pokryta vyschlými poplávky usazeninami, jejichž výměra se však v souvislosti s kolísáním vody v průběhu sezóny i let mění. Zdá se, že v posledních letech podíl usazenin, tj. "pevniny", oproti volné vodní hladině stoupá. Výměra celé sedimentační nádrže činí přibližně 45 hektarů.

Podél ochranného valu roste nesouvislý, ojediněle až 10 m široký pás rákosu obecného (*Phragmites communis*). Zejména v severovýchodní a západní části nádrže se nacházejí vyschlé sedimenty, které místy osídlují řídké rostoucí plevelné traviny a ostřice, v blízkosti břehů rostou i některé druhy ruderalních stanovišť (*Atriplex*, *Cirsium*).

Zúrodnění ochranné hráze bylo provedeno navesením 10 cm ornice a následným osazením travou. Byly zde rovněž vysazeny některé druhy dřevin (*Alnus glutinosa*, *Quercus robur*, *Betula verrucosa*, *Acer platanoides*). Přirozenou sukcesí se na ochranný val nádrže rozšířily z lužní vegetace v okolí další druhy dřevin (*Populus nigra*, *Salix* sp., *Corylus avellana* aj.), které dnes tvoří významnou složku vegetačního krytu vnější strany hrází.

I když je voda silně znečištěna, zejména drobnými částicemi popílku, je obývána jednak planktonem a jednak některými druhy ryb (*Alburnus alburnus*, *Rutilus rutilus*, *Perca fluviatilis* aj.), jejichž jikry sem byly zaneseny vodními ptáky. Z obojživelníků byly zastiženy tyto druhy: *Triturus vulgaris*, *Bufo*, *Bufo*, *Rana ridibunda*, *Rana esculenta* a *Rana temporaria*.

Nadmořská výška sedimentační nádrže je 215 metrů. Roční teplotní průměr je 8,4 °C a průměrné roční srážky činí 599 mm (VESECKÝ 1960).

Ve sledované lokalitě jsem prováděl ornitologická pozorování přibližně 2x měsíčně, za každého počasí, zpravidla v ranních (6.-9. hod. SEČ) či v odpoledních hodinách (15.-18. hod. SEČ). Celkem jsem sedimentační nádrž v období let 1976-1987 navštívil 392 krát.

Kvalitativní i kvantitativní výsledky sledování avifauny

jsem získal metodou přímého odečtu (KLÍMA in HUDEC et al. 1963, JANDA et ŘEPA 1986), která se jevila v daném prostředí jako nejvhodnější (pro snadnou přehlednost nádrže z ochranných valů). Ke sledování avifauny jsem použil triedr 10x50.

Výsledky

Zjištěné druhy ptáků jsem rozdělil podle charakteristik výskytu na následující:

- Druhy hnízdící na vlastní nádrži.
- Druhy hnízdící na ochranném valu nádrže.
- Druhy pravidelně zjišťované a nehnízdící.
- Druhy protahující a zimující.

Během dvanácti let sledování bylo na sedimentační nádrži závodu VCHZ Synthetia Pardubice - Semtín zastiženo 86 druhů ptáků. Přestože velká část druhů byla hnízdících (31 druhů), není nádrž významným hnízdištěm vzácných druhů ptáků.

Biotop zarostlých ochranných valů sedimentační nádrže vyhovuje běžným druhům ptáků, zejména z řádu Passeriformes, kteří zde nacházejí vhodné podmínky ke hnízdění (29,1 % druhů). Vlastní nádrž a vegetace jejích mělčin a břehů je hnízdištěm pouze 6 druhů ptáků (7,0 %). Rozsáhlé plochy popílku, místy s řídkou vegetací a zejména mělčiny nádrže představují příhodné stanoviště ke hnízdění pro zástupce řádu Charadriiformes (2 druhy).

Nejzajímavější ptačí druhy byly na lokalitě zjištěny za tahu (17 druhů) a v zimním období (15 druhů). Mělčiny nádrže jsou především přitažlivé pro táhnoucí zástupce řádu Charadriiformes (9 druhů). Výhodným zimovištěm se stává proto, jelikož hladina v důsledku přívodu teplé vody s poplávky z teplárny závodu v zimě nezamrzá. Příznivě se v tomto období jeví také dostatek potravy a bezprostřední blízkost toku Labe.

Systematická část

- Druhy hnízdící na vlastní nádrži

- Slípka zelenonohá (*Gallinula chloropus*) - pravidelně pozorována v malém počtu po celý rok. Do r. 1982 hnízdila každo-

ročně (2-3 páry). Po zamrznutí slepých ramen Labe v okolí nádrže se slípky stěhovaly na nezamrzlé Labe a rovněž na sedimentační nádrž, kde se zdržovaly zejména v zarostlém břehu. Maximální zjištěný počet: 30.11.1978 - 14 ex., 8.1.1979 - 18 ex. V posledních letech pozorována spíše ojediněle, ubyla i v okolí nádrže na slepých ramenech.

2. Lyska černá (*Fulica atra*) - jeden z nejpočetněji hnízdících ptáků (každoročně 6-12 párů), hnízda si staví samostatně v rákosí i v raččí kolonii, často i velmi blízko sebe (patrně důsledek omezených porostů rákosu). Průměrné rozměry 107 vajec: 52,7 x 36,1 mm. Na zimu se lysky stahují na Labe, část lze pozorovat přímo na popílkovišti - zde tvoří až 50 členná hejna (r. 1979).

3. Čejka chocholátá (*Vanellus vanellus*) - každoročně pozorována na jarním i podzimním tahu - max. počet 4.3.1976 (56 ex. Přilet: 2.3.1977 (11 ex.), 28.2.1978 (6 ex.), 8.3.1979 (7 ex.), 15.3.1981 (18 ex.), 20.3.1984 (4 ex.), 10.3.1985 (6 ex.)). Prokazatelně hnízdila v letech 1976, 1978, 1979 (vždy 1 pár), 1986 a 1987 (2 páry). Zjištěná 3 hnízda byla poměrně velmi nízká (1,5-2 cm) a jen minimálně vystlaná - patrně z nedostatku materiálu v okolí. Poslední pozorování: 16.10.1977 (23 ex.), 12.11.1982 (4 ex.).

4. Kulík říční (*Charadrius dubius*) - v letech 1978 - 1982 zjišťován po celou hnízdní sezónu, v letech 1979-1987 zjištěn vždy pravidelně na tahu. Hnízdo nalezeno 28.4.1978 na vysušených sedimentech asi 15 m od břehu. Hnízdo postaveno ze stébel trav, téměř chybí kaménky (největší má průměr 5 mm). První pozorování: 18.4.1979 (1 pár), 10.4.1980 (3 páry). Poslední pozorování: 6.8.1979 (1 ex.).

5. Racek chechtavý (*Larus ridibundus*) - nejpočetněji hnízdící druh, celkem zjištěny následující počty hnízd: 1976 - 160, 1977 - 175, 1978 - 210, 1979 - 228, 1980 - 175, 1981 - 240, 1982 - 225, 1983 - 185, 1984 - 300, 1985 - 265, 1986 - 220, 1987 - 245. Velká většina hnízd umístěna v pásu rákosí při břehu a částečně i na zarostlém vyschlém popílků. Ojediněle 3 hnízda na betonové základně visuté lávky přes nádrž (PLESNÍK J. a V. 1983), 1 hnízdo na stromě u hráze (HRÁBEK 1983) a v roce 1986 zjištěna 2 hnízda na hrázi 5 m od břehu, asi 3,5 m nad úrovní vodní hladiny. Průměrné rozměry 76 vajec: 52,5 x 36,9 mm. Přilet: 8.3.1979 (500 ex.), 12.3.1980 (600 ex.). Od konce července se přemisťovali postupně z hnízdiště na tok Labe.

6. Strnad rákosní (*Emberiza schoeniclus*) - pozorován pravidelně na vnitřní straně hrázi a v navazujících rákosinách. Hnízdění je velmi pravděpodobné, každoročně zjišťován zpívající samec po celou hnízdní sezónu. Přilet: 3.4.1978, 27.3.1979, 6.3.1982, 13.3.1987. Zimování: 12.12.1981 (1 ex.), 3.2.1982 (2 ex.), 10.1.1985 (1 ex.).

B. Druhy hnízdící na ochranném valu nádrže

7. Kachna divoká (*Anas platyrhynchos*) - pravidelný celoroční

ní výskyt. V zimě se sdružuje v hejna, která částečně přeletují na tok Labe. Maximální počty dosahují až 600 ex. Hnízdění nepravidelné - 5.5. a 11.5.1978 pozorována samice se 7 pull. 8.4.1979 nalezeno hnízdo na zemi v kopřivách u kmene mladé vrby na hrázi nádrže asi 15 m od vodní hladiny. V hnízdě 10 vajec, mláďata zdárně vyvedena. 23.5.1984 pozorována samice se 4 pull.

8. Poštołka obecná (*Falco tinnunculus*) - hojná po celý rok, hnízdí pravidelně ve starých straších hnízdech na hrázi nádrže: 28.6.1976 v hnízdě 4 pull., 16.6.1977 (10 m nad zemí) 3 pull. a 2 neoplozené vejce, 10.6.1979 5 nasezelených vajec, 23.5.1981 (8 m nad zemí) 4 nasezelená vejce, 2.7.1982 pozorována 3 mláďata na stromě u hnízda, 3.6.1984 hnízdo se 6 vejci (6 m nad zemí). V letech 1985 - 1987 pravděpodobně nehnízdila.

9. Koroptev polní (*Perdix perdix*) - pozorována pravidelně v hnízdním období v letech 1976-1979, v zimě hejnka po 10-15 ex. (do r. 1981). Od r. 1982 pouze ojediněle na hrázích nádrže.

10. Hrdlička divoká (*Streptopelia turtur*) - pravděpodobně hnízdila na ochranném valu nádrže, ve všech letech slyšen pravidelně zpěv a v letech 1978-1980, 1982 a 1983 pozorován tok.

11. Kalous ušatý (*Asio otus*) - v letech 1976-1979 a 1982-1987 hnízdil ve starých straších hnízdech na hrázi nádrže. Hnízda nalezena: 18.5.1977 7 m vysoko (3 pull.), 4.5.1979 10 m vysoko (2 vejce), 5.5.1982 15 m vysoko (3 pull.), 9.6.1983 pozorováno mládě na topolu černém 3 m vysoko.

12. Skřivan polní (*Alauda arvensis*) - pravidelně pozorován na okolních polích i na vnější straně hrázi nádrže, kde i hnízdí. Přilet: 20.2.1977, 21.2.1984, 26.2.1987. Zimování: 4.11.1979 (1 ex.), 24.11.1979 (16 ex. v hejně havranů polních), 11.12.1982 (4 ex.).

13. Střízlík obecný (*Troglodytes troglodytes*) - pozorován pravidelně, hnízdění je pravděpodobné v počtu 1-2 páry ve všech letech na hustě zarostlé vnější straně hrázi nádrže.

14. Červenka obecná (*Erithacus rubecula*) - pravidelně se vyskytuje, hnízdění je velmi pravděpodobné ve všech letech na vnější straně západní hráze.

15. Kos černý (*Turdus merula*) - pravidelně hnízdící druh v počtu 5-7 párů. K hnízdění vyhledává především stromy a keře na úpatí ochranného valu.

16. Drozd zpěvný (*Turdus philomelos*) - pravidelně hnízdící druh v počtu 3-6 párů. Přilet: 8.3.1977, 7.3.1980, 10.3.1984. Poslední pozorování: 6.10.1978.

17. Pěnice pokřovní (*Sylvia curruca*) - každoročně hnízdí v keřových porostech na vnější straně hrázi. Přilet: 27.4.1977, 5.5.1979, 30.4.1985. Poslední pozorování: 12.8.1978, 26.8.1979, 19.8.1982.

18. Pěnice hnědokřídla (*Sylvia communis*) - pravidelně hníz-

dí na stejných stanovištích i stejně početně (5-7 párů) jako p
deší druh. Přílet: 3.5.1976, 7.5.1978, 2.5.1983. Poslední pozorování: 4.9.1986.

19. Pěnice černohlavá (*Sylvia atricapilla*) - pravidelně h
zdí, hnízdo nalezeno ve všech letech sledování. Přílet: 29.4.1
27.4.1985, 2.5.1987. Poslední pozorování: 5.9.1980.

20. Budníček menší (*Phylloscopus collybita*) - hojný ve vš
letech, hnízdi v porostu vnější strany hrází v počtu 3-5 párů.
Přílet: 22.3.1977, 25.3.1982, 19.3.1983, 26.3.1987.

21. Budníček větší (*Phylloscopus trochilus*) - hnízdi v po
tu 4-6 párů v podobných podmínkách jako předchozí druh. Přílet:
21.3.1976, 26.3.1981, 1.4.1984, 7.4.1987.

22. Sýkora modřinka (*Parus caeruleus*) - v počtu 1-2 páry
hnízdi ve starých stromech při úpatí severních hrází.

23. Sýkora koňadra (*Parus major*) - hojná celoročně, hníz
v počtu 2-3 páry ve stejných podmínkách jako předchozí druh.

24. Zvoněk zelený (*Carduelis chloris*) - pravidelně hnízdi
v počtu 1-2 páry.

25. Stehlík obecný (*Carduelis carduelis*) - každoročně hní
dí 2-3 páry. Koncem léta, na podzim, méně i v zimě pozorována
velká hejna (až 60 ex.), která hledají potravu na pcháčích a
ších rostlinách hrází nádrže. Mimořádný výskyt 10.9.1978 - asi
120 ex.

26. Zvonohlík zahradní (*Serinus serinus*) - vyskytuje se
pravidelně, hnízdi (mimo roku 1986) v počtu 1-2 páry. Přílet:
8.4.1977, 18.4.1979, 7.4.1982, 29.3.1987. Poslední pozorování:
4.10.1978 (10 ex.).

27. Pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*) - běžně hnízdící
druh (4-6 párů) na stromech ochranného valu. Průměr z 33 vajec
19,2 x 14,3 mm.

28. Strnad obecný (*Emberiza citrinella*) - pravidelně se
skytující i hnízdící (1-2 páry) druh. Na jaře zjištěno nocování
v rákosinách nádrže (23.3.1980 až 50 ex.).

29. Vrabec polní (*Passer montanus*) - hojně hnízdi (5-7
rů) i vyskytuje se, zejména na severní hrázi nádrže.

30. Špaček obecný (*Sturnus vulgaris*) - 2-3 páry každoročně
hnízdi v dutinách topolů černých při úpatí hráze. Na jaře a na
podzim zjištěno nocování v rákosí (26.3.1982 až 30 ex.). Přílet:
24.2.1978, 26.2.1980 (18 ex.), 23.2.1987. Zimování: 27.11.197
(v hejnu havranů polních letí 23 ex.), 22.12.1979 (2 ex.).

31. Straka obecná (*Pica pica*) - pravidelně se vyskytuje
hnízdi (2 páry) na stromech a keřích ochranného valu nádrže.

C. Druhy pravidelně zjišťované, v lokalitě nehnízďící

32. Čáp bílý (*Ciconia ciconia*) - v letech 1976-1980 zalétal
často z hnízdiště vzdáleného 1,5 km (Svítkov) za potravou, v le-
tech 1981-1987 nezjištěn. Přílet: 3.4.1977, 5.4.1979.

33. Labuť velká (*Cygnus olor*) - od roku 1979 pravidelně
zjišťována, hnízdění nezasnemenáno. Zimuje na nezamrzlé hladině
nádrže (v počtu 2-6 ex.), ve velkém počtu však na Labi v Pardub-
icích, méně i jinde v okolí nádrže, např. na Labi u Srnojed
(HRÍBEK in verb.) či u Rosic n.L.

34. Polák velký (*Aythya ferina*) - v menším množství celoro-
ční výskyt (3-15 ex.), pravidelně zimuje (až 30 ex.), ve větším
množství zastihován na jarním tahu (až 110 ex.).

35. Polák chocholačka (*Aythya fuligula*) - ojediněle po ce-
lý rok, ve větším množství (50 ex.) zjištěna na tahu. Též spolu
s *A. ferina* zimuje, ovšem v menším počtu.

36. Krahujec obecný (*Accipiter nisus*) - v nejbližším okolí
nehnízdi, k nádrži zalétá za potravou.

37. Jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*) - vzácněji pozorován
na přeletu.

38. Káně lesní (*Buteo buteo*) - pravidelný výskyt v okolí
nádrže, zastihována často při lovu hlodavců na ochranném valu.

39. Moták pochop (*Circus aeruginosus*) - v okolí nádrže u
slepých ramen Labe hnízdi přibližně 3 páry. Na popílkoviště za-
létá za potravou.

40. Bažant obecný (*Phasianus colchicus*) - v omezeném počtu
se vyskytuje celoročně.

41. Holub hřivnáč (*Columba palumbus*) - předpokládáné hníz-
dění mimo nádrž, pozorován pouze na přeletu.

42. Kukačka obecná (*Cuculus canorus*) - pravidelně zastihová-
vána na hrázech nádrže. Přílet: 21.4.1979, 26.4.1981, 19.4.1982.

43. Rorýs obecný (*Apus apus*) - hojně zalétá nad popílkoviš-
tě za potravou. Přílet: 29.4.1977, 26.4.1978, 11.5.1981, 3.5.
1983. Poslední pozorování: 22.8.1977, 16.8.1980, 14.8.1986.

44. Strakapoud velký (*Dendrocoptes major*) - pravidelně pozoro-
ván na stromech lemujících nádrž.

45. Strakapoud malý (*Dendrocoptes minor*) - 1.4.1978 šplhal
1 ex. po kmeni topolu, 13.12.1983 hledal 1 ex. potravu na lebe-
dách na ochranném valu nádrže.

46. Břehule říční (*Riparia riparia*) - do r. 1980 hnízdila
v menší kolonii (25-40 párů) v pískové jámě asi 10 m od Labe
v těsné blízkosti nádrže. Kolonie zanikla zasypáním jámy. Pří-
let: 13.5.1978 (15 ex.), 7.5.1980 (6 ex.).

47. Vlačovka obecná (*Hirundo rustica*) - hojně zalétá nad popílkoviště za potravou. Zjištěno nocování v rákosí (až 250 ex.).

48. Jiřička obecná (*Delichon urbica*) - hojně zalétá za potravou.

49. Konipas bílý (*Motacilla alba*) - pravidelně se vyskytující druh na celé nádrži, kde hledá potravu. Přilet: 7.3.1978, 11.3.1983, 17.3.1986.

50. Rehek domácí (*Phoenicurus ochruros*) - nepravidelný výskyt. Přilet: 25.3.1977, 27.3.1982. Poslední výskyt: 2.10.1979.

51. Rehek zahradní (*Phoenicurus phoenicurus*) - nepravidelně pozorovány jednotlivé exempláře. Přilet: 12.4.1982, 18.4.1982.

52. Mlynářik dlouhoocasý (*Aegithalos caudatus*) - pravidelně pozorovaný druh, zejména na podzim a v zimě při hledání potravy na zarostlých hrázích. Maximální zjištěný počet 16.1.1979 v hejnků na březích 18 ex., 24.11.1986 v hejnků 16 ex.

53. Ťuhák obecný (*Lanius collurio*) - nepravidelně pozorován v hnízdním období, zalétá za potravou.

54. Ťuhák šedý (*Lanius excubitor*) - pouze ojedinělá pozorování, především v zimě. Od r. 1982 nezjištěn.

55. Vrána obecná šedá (*Corvus corone cornix*) - několikrát pozorována v mimohnízdním období na přeletu.

56. Havran polní (*Corvus frugilegus*) - v hnízdní sezóně zalétá za potravou s kolonií v okolí (Stavaňov, Semtín, Paramo), v roce 1984 vyhnízdlily 4 páry na topolu černém asi 100 m od nádrže. V zimním období hojný, v letech 1980-1987 nocovala hejnků až 5000 ex. v nedalekém lesíku.

57. Kavka obecná (*Corvus monedula*) - pravidelný výskyt, hnízdí v okolí nádrže. V zimě zalétá s havrany polními jednak na hráze a jednak na pole východně od nádrže.

58. Sojka obecná (*Garrulus glandarius*) - pravidelně pozorována na přeletu.

D. Druhy protahující a zimující

59. Potáplice malá (*Gavia stellata*) - 2.1.1979 (-18°C) nad nádrží 1 potápějící se ex. Pod vodou setrvává asi 90 sekund.

60. Potáplice severní (*Gavia arctica*) - 22.11.1986 1 ex. tahu, 18.1.1987 1 ex.

61. Potápka roháč (*Podiceps cristatus*) - převážně zimní výskyt (1979-1980: 2-4 ex., 1983-1985: 4-10 ex.). 10.9.1982 byl zaznamenáno na tahu 22 ex.

62. Potápka černokrká (*Podiceps nigricollis*) - pouze ojediněle pozorována na tahu: 8.4.1978 1 ex., 3.4.1983 1 ex.

63. Potápka rudokrká (*Podiceps grisegena*) - 26.3.1985 pozorován 1 ex., 1.4.1985 zastižen zřejmě tentýž exemplář.

64. Potápka malá (*Tachybaptus ruficollis*) - pozorována pravidelně v podzimním a zimním období. Maximální počty: 20.8.1978 (18 ex.), 13.9.1980 (27 ex.), 23.9.1985 (24 ex.).

65. Kormorán velký (*Phalacrocorax carbo*) - pozorován na jarním tahu: 26.3.1983 (13 ex.), 13.3.1985 (7 ex.), 8.4.1985 (6 ex.), 2.4.1987 (2 ex.), 9.4.1987 (11 ex.). Na jaře 1987 pozoroval Hříbek (in verb.) 3 ex.

66. Volavka popelavá (*Ardea cinerea*) - pravidelně zimuje, ojediněle pozorována po celý rok (1986). Na podzimním tahu zaznamenány maximální počty: 20.9.1982 (26 ex.), 16.9.1983 (39 ex.) a 3.10.1986 (30 ex.). V zimním období maximální počty: 17.1.1982 (16 ex.), 8.2.1982 (19 ex.), 4.2.1984 (17 ex.) a 26.1.1987 (22 ex.).

67. Husa velká (*Anser anser*) - zjištěna pouze na tahu: 4.10.1976 (18 ex.), 26.10.1979 (42 letících ex.), 17.10.1981 (2 ex.), 22.10.1981 (16 ex.).

68. Čírka modrá (*Anas querquedula*) - vzácněji na jarním tahu: 21.3.1977 (1 ex.), 3.-14.4.1979 (3 ex.), 18.4.1980 (1 ex.), 26.3.1983 (1 pár).

69. Čírka obecná (*Anas crecca*) - pozorována pouze 8.1.1976 (1 zimující ex.), 12.4.-16.4.1978 (1 pár) a 27.3.1986 (1 ex.).

70. Hvízdák euroasijský (*Anas penelope*) - pouze na jarním tahu: 3.4.1979 (6 ex.), 26.3.1980 (9 ex.).

71. Hohol severní (*Bucephala clangula*) - pouze zimní výskyt: 9.-16.1.1977 (3 samci a 1 samice), 4.2.1979 (4 samci), 18.2.1981 (6 samců a 2 samice), 8.1.1985 (2 samci a 1 samice).

72. Morčák malý (*Mergus albellus*) - pouze zimní výskyt: 2.1.1979 (3 samci), 17.2.1979 (8 samců a 4 samice), 15.1.1980 (5 samců a 1 samice), 20.12.1983 (3 samci a 1 samice), 13.2.1984 (2 samci a 1 samice).

73. Morčák velký (*Mergus merganser*) - pouze zimní výskyt: 8.2.1977 (1 samec a 3 samice), 25.12.1978 (2 samci a 1 samice), 12.1.1979 (2 samci a 3 samice), 17.2.1979 (2 samci), 15.1.1980 (2 samci a 4 samice), 20.1.1983 (3 samci a 2 samice).

74. Morčák prostřední (*Mergus serrator*) - zjištěn pouze 17.2.1979 (2 samci a 1 samice) a 8.1.1985 (4 samci a 1 samice).

75. Káně rousná (*Buteo lagopus*) - téměř ve všech letech pozorována v zimních měsících.

76. Moták pilich (*Circus cyaneus*) - pozorovány pouze zimu-

jící exempláře: 11.11.1976, 22.1.1978, 4.2.1978, 5.2.1979, 8.12.1980, 12.-28.1.1983, 7.-20.1.1987.

77. Jespák obecný (*Calidris alpina*) - zjištěn pouze na tahu: 11.5.1980 (6 ex.), 29.4.1985 (4 ex.), 6.5.1986 (4 ex.), 8.10.1986 (9 ex.), 17.10.1986 (3 ex.).

78. Vodouš bahenní (*Tringa glareola*) - zjištěn pouze na tahu: 19.8.1979 (9 ex.), 26.8.1981 (12 ex.).

79. Vodouš kropenatý (*Tringa ochropus*) - zjištěn na tahu: 3.4.1978 (11 ex.), 4.4.1979 (7 ex.), 20.8.1980 (17 ex.), 3.9.1981 (5 ex.), 21.8.1984 (20 ex.), 27.8.1986 (8 ex.).

80. Vodouš šedý (*Tringa nebularia*) - pouze na tahu: 14.9.1979 (4 ex.), 3.9.1981 (8 ex.), 29.8.1982 (11 ex.).

81. Vodouš rudonohý (*Tringa totanus*) - pouze na podzimním tahu: 8.9.1980 (3 ex.), 10.9.1981 (2 ex.), 29.8.1982 (8 ex.), 13.9.1987 (3 ex.).

82. Břehouš černoocasý (*Limosa limosa*) - 28.4.1978 pozorováno 3 ex. při hledání potravy. Od 4.4.1979 do 10.5.1979 pozorována pravidelně 1 pár na vyschlém řídkou travou porostlém bahnisku v SV části nádrže. Hnízdění nezjištěno. 26.8.1983 2 ex. na tahu.

83. Bekasina otavní (*Gallinago gallinago*) - zjištěna pouze na tahu: 12.4.1977 (5 ex.), 21.10.1977 (3 ex.), 22.3.1978 (3 ex.), 3.11.1978 (1 ex.), 13.10.1979 (6 ex.), 12.4.1981 (30 ex.), 24.3.1982 (4 ex.), 12.3.1983 (6 ex.), 28.3.1983 (12 ex.).

84. Racek bouřní (*Larus canus*) - zastížen téměř každoročně v zimním období v počtu až 10 ex., často v hejnu racků chechtavých.

85. Drozd kvičala (*Turdus pilaris*) - pozorována na tahu a zimující ve všech letech, maximální počet 26.2.1982 asi 150 ex. na přeletu.

86. Pěnkava jikavec (*Fringilla montifringilla*) - pouze zimní výskyt: 14.12.1976 (1 ex.), 8.3.1978 (3 ex.), 15.3.1980 (7 ex. v hejnu 30 pěnkav obecných), 6.2.1982 (1 ex.), 8.2.1983 (12 ex. v hejnu asi 50 pěnkav obecných a 10 strnád obecných), 2.3.1986 (1 ex.).

Diskuse a závěr

Údaje z literatury, týkající se avifauny obdobných průmyslových nádrží, jsou poměrně skoupé. Mimo publikování ojedinělých pozorování v ornitologickém tisku (Zprávy MOS, Zprávy ČSO aj.) se souhrnně sledování ptáků na sedimentačních nádržích u Dřítče a Bukoviny mezi Pardubicemi a Hradcem Králové zabývali K. a R.

Rozínkovi (1979). Nádrže u Dřítče a Bukoviny mají však v souvislosti s daleko větším množstvím odpadního popílku, který se zde ukládá z nedaleké elektrárny Opatovice n.L., i daleko větší rozlohu - 450 ha (oproti 45 ha mnou sledované nádrže). Tyto rozsáhlé vodní plochy leží navíc na tahové cestě mezi Bohdanečskou rybníční rezervací a přehradní nádrží Roskoš na Náchodsku (ZDÁREK 1987). Stávají se tedy vyhledávaným stanovištěm ptáků. Ze vzácnějších druhů, které jsem na nádrži závodu VCHZ Pardubice nezastihl, a které pozorovali K. a R. Rozínkovi (l.c.) na stejném typu nádrže, lze uvést: Podiceps auritus, Charadrius hiaticula, Tringa erythropus, Calidris minuta, Calidris temminckii, Pluvialis squatarola, Limosa lapponica, Numenius arquata, Arenaria interpres, Phalaropus lobatus. Z dalších prací, podobně tématicky zaměřených, lze uvést např. práci Bejčkovu (1974), popisující složení avifauny v období tahu a zimování na průmyslové nádrži u Dolního Jiřetína na Mostecku.

V roce 1987 byla sledovaná sedimentační nádrž závodu VCHZ Synthesia Pardubice - Sertín zaplněna a odstavena z provozu. Tím byl přerušena přívod vody a také vodní hladina se udržela pouze na malé ploše ve středu nádrže. Sledování, jakými změnami bude toto území procházet v příštích letech (primární sukcese plevelných rostlin, změny ornitofauny aj.), bude do budoucna jistě zajímavé.

Souhrn

V letech 1976-1987 byla sledována avifauna na sedimentační nádrži závodu VCHZ Synthesia Pardubice - Sertín mezi obcemi Srnojedy, Sertín a Rosice n.L. v okrese Pardubice. Bylo provedeno celkem 392 exkurzí ve všech ročních obdobích, zvýšená pozornost byla věnována období tahu ptáků a zimování.

Během dvanáctiletého výzkumu zde bylo zastíženo celkem 86 druhů ptáků. Z tohoto počtu bylo 31 druhů prokazatelně hnízdících (36,0 %), přičemž 6 druhů (7,0 %) hnízdilo přímo na sedimentační nádrži případně ve vegetaci mělčin a břehů, a 25 druhů (29,1 %) využilo k hnízdění hustě zarostlých hrází nádrže. Celkem 27 druhů ptáků (31,4 %) se vyskytovalo pravidelně, ale nehnízdilo nebo hnízdilo mimo sledované území. Na jarním a podzimním tahu bylo zastíženo celkem 17 druhů (19,8 %) a zimujících bylo 15 ptačích druhů (17,4 %).

Zusammenfassung

AVIFAUNA DER KLÄRANLAGE DES BETRIEBES VCHZ PARDUBICE - SEMTÍN

1976-1987 wurde die Avifauna der Kläranlage des Betriebes VCHZ Synthetia Pardubice - Semtín, zwischen den Gemeinden Srno-jedy, Semtín und Rosice nad Labem liegend, beobachtet. Während aller Jahreszeiten wurden 392 Exkursionen durchgeführt. Erhöhte Aufmerksamkeit wurde der Zugzeit und Überwinterung gewidmet.

Innerhalb der zwölfjährigen Beobachtungszeit wurden hier insgesamt 86 Vogelarten festgestellt. 31 Arten (36 %) davon wurden als sichere Brutvögel nachgewiesen, wovon 6 Arten (7 %) direkt auf der Fläche der Kläranlage bzw. in der Vegetation der Sandbänke und der Ufer brüteten. 25 Arten (29,1 %) benutzten zum Brüten die dichtbewachsenen Staudämme.

27 Arten (31,4 %) hielten sich regelmässig auf der Fläche auf, brüteten hier aber nicht oder ausserhalb des beobachteten Gebietes. Während des Frühjahrs- und Herbstzuges wurden 17 Arten (19,8 %) angetroffen und 15 Arten (17,4 %) überwinterten an der Kläranlage.

Literatura

- BEJČEK, V., 1979: Tah a zimování vodního ptactva na průmyslové nádrži v Dolním Jířetíně (okres Most, Mostecká kotlina). Sborník okr. muz. v Mostě, 1: 21 - 36.
- HŘÍBEK, M., 1983: Hnízdění racka chechtavého (*Larus ridibundus*) na stromě. Zprávy ČSO, 25: 31.
- HUDEC, K., et al., 1963: Metody terénních ornitologických výzkumů. Brno.
- JANDA, J., ŘEPA, P., 1986: Metody kvantitativního výzkumu v ornitologii. SZN, Praha.
- PLESNÍK, J., PLESNÍK, V., 1983: Zajímavá hnízdění ptáků v antropogenních podmínkách. Sborník Vč. pob. ČSO, 4: 28-33.
- ROZÍNEK, K., ROZÍNEK, R., 1979: Ornitologická a herpetologická pozorování na sedimentačních nádržích Opatovické elektrárny. Živa, 27: 29-30.
- VESECKÝ, et al., 1960: Podnebí ČSSR. Tabulky. Praha.
- ZDÁREK, P., 1987: Ptactvo údolní nádrže Rozkoš. Sborník Vč. pobočky ČSO, 9: 1-102.

Adresa autora

Vladimír Lemberk, Přerovská 831, 530 06 Pardubice